

(On)nut van Nederlandse taalbeheersing in het professioneel hoger onderwijs

JOSE TUMMERS, LIEVE STERCKX EN DOMINIQUE VANHOREN

In het hoger onderwijs bestaan diverse initiatieven om de schrijfvaardigheid van instromende studenten op peil te brengen, vooral voor het schrijven van zakelijke en academische teksten. Na een

decennium is de tijd aangebroken om de efficiëntie van deze activiteiten te meten. Deze bijdrage brengt de evolutie in kaart van de schriftelijke zakelijke taalbeheersing van eerstejaarsstudenten in de professionele bachelor Bedrijfsmanagement aan UC Leuven-Limburg.

Inleiding

Het afgelopen decennium zijn er in het hoger en universitair onderwijs diverse projecten op het getouw gezet om de taalbeheersing van instromende studenten in kaart te brengen en zo nodig te verbeteren. We verwijzen naar, onder andere, Deveneyns en Tummers (2013), De Wachter en Heeren (2013), Peeters en Van Houtven (2010), Tummers en Deveneyns (2014) en Van Houtven et al. (2010). Deze initiatieven bestrijken het volledige spectrum van instapscreenings over zomercursussen tot remediëringstrajecten voor specifieke doelgroepen. Het centrale aandachtspunt hierbij is de zakelijke en/of academische – vooral schriftelijke – taalbeheersing. Bovendien bestaan in heel wat hogescholen opleidingsonderdelen die erop mikken de zakelijke of academische schrijfvaardigheid van de studenten te verhogen. In dat verband dringt de vraag zich op naar een effectmeting van deze initiatieven en opleidingsonderdelen. Leiden ze met andere woorden

tot een duidelijke verbetering in het schriftelijke zakelijke en/of academische taalgebruik van (eerstejaars-) studenten? In deze bijdrage rapporteren we een eerste effectmeting van het opleidingsonderdeel (zakelijk) Nederlands voor eerstejaarsstudenten in de professionele bachelor Bedrijfsmanagement aan UC Leuven-Limburg.

Methode

UC Leuven-Limburg biedt uitsluitend professionele bacheloropleidingen aan. Daardoor is de studentensamenstelling, in tegenstelling tot die van academische opleidingen, een afspiegeling van de diversiteit aan studierichtingen in het secundair onderwijs, variërend van bso over kso en tso tot aso. Aan het departement Economisch Hoger Onderwijs nemen alle studenten van de professionele bachelor Bedrijfsmanagement verplicht opleidingsonderdelen Nederlandse en zakelijke communicatie in hun programma op. In deze bijdrage gaan we na of het verplichte opleidingsonderdeel zakelijk Nederlands in semester 1 van opleidingsjaar 1 (3 of 4 ECTS) een impact heeft op het niveau van de schriftelijke zakelijke taalbeheersing van eerstejaarsstudenten. Hiervoor is de schriftelijke taalvaardigheid van de studenten op drie meetpunten tijdens het eerste opleidingsjaar gemeten, met name:

- bij de start van het academiejaar; dit is zonder specifieke opleidingsonderdelen zakelijk Nederlands te hebben gevolgd tijdens het lopende academiejaar (t_1);
- aan het einde van het eerste semester; dit is na het volgen van het opleidingsonderdeel zakelijk Nederlands (t_2);
- aan het einde van het academiejaar; dit is na een semester zonder opleidingsonderdeel zakelijk Nederlands (t_3).

Door de schrijfvaardigheid te vergelijken op de meetpunten t_1 en t_2 krijgen we een zicht op de impact van het opleidingsonderdeel zakelijk Nederlands op de schriftelijke taalvaardigheid. De vergelijking tussen de meetpunten t_2 en t_3 stelt ons in staat om na te gaan of er een blijvend effect is na afloop van het opleidingsonderdeel.

Voor de vergelijking van meetpunten t_1 en t_2 zijn de teksten van 78 studenten geëvalueerd. De helft van deze studenten heeft een aso-achtergrond en de andere helft een niet-aso-achtergrond. Van iedere student zijn twee teksten beoordeeld, een eerste geschreven op meetpunt t_1 en een tweede op meetpunt t_2 . Voor de vergelijking van meetpunten t_2 en t_3 zijn de teksten van 72 studenten beoordeeld. Van 44 studenten met een aso-achtergrond en 28 studenten met een niet-aso-achtergrond zijn telkens twee teksten geëvalueerd.

Op elk van de drie meetpunten zijn de studenten uitgenodigd om in één uur een zakelijke tekst van 500 woorden te schrijven. Hiervoor beschikten ze over een computer en alle informatie die ze nodig achtten, zoals spellingscorrectie en onbeperkte toegang tot het internet. De evaluatie gebeurde door twee ervaren docenten Nederlands. Zij hebben in twee afzonderlijke correctierondes een holistische en een analytische score aan de teksten toegekend.

De holistische score vat de tekstbeoordeling in één cijfer, zonder expliciet rekening te houden met onderliggende criteria. De holistische score werd toegekend op basis van de volgende 4-puntenschaal: onvoldoende < matig < voldoende < goed. Bij de analytische evaluatie wordt de tekst beoordeeld op basis van een aantal criteria die overeenstemmen met tekstkenmerken die de beoordelaar relevant acht.

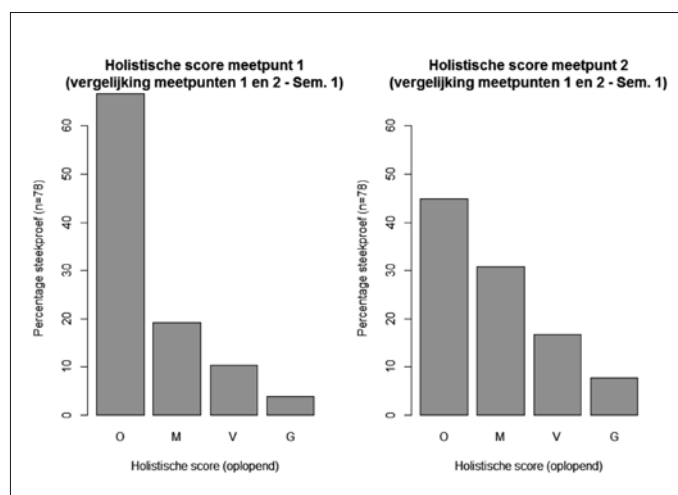
De analytische evaluatie stopt op vier criteria: taal, stijl, structuur en logica. Deze criteria zijn afzonderlijk geëvalueerd op een 5-puntenschaal variërend van -2 tot en met +2 met 0 als indicatie van een voldoende. Het taalniveau dat overeenstemt met iedere waarde van de holistische en analytische schalen, is geëxpliciteerd in overeenstemming met de aanbevelingen van Knoch (2011).

De holistische score 'matig' en de score 0 voor de analytische criteria stemmen overeen met het niveau B2 van het Europees Gemeenschappelijk Referentiekader (Nederlandse Taalunie 2008). Dit niveau is kenmerkend voor een 'onafhankelijke gebruiker' en wordt door het *Profiel Academische Taalvaardigheid* vooropgesteld als minimaal instapniveau voor het hoger onderwijs (CNaTV).

Als kwaliteitscontrole zijn 18 teksten door beide beoordelaars geëvalueerd. Uit die vergelijking blijkt dat de toegekende scores een betrouwbare indicatie van de tekstkwaliteit zijn en dat de invloed van eventuele persoonlijke accenten en interpretaties van beide beoordelaars verwaarloosbaar is.

Semester 1: het nut van Nederlands voor eerstejaarsstudenten

Figuur 1 vat de holistische score samen voor de meetpunten t_1 (staafdiagram links) en t_2 (staafdiagram rechts). We zien duidelijk dat het niveau van de zakelijke taalbeheersing bij instroom in het hoger onderwijs ontoereikend is: slechts 14,10% van de studenten behaalt een ondubbelzinnig positieve score, met name 'goed' of 'voldoende', terwijl een ruime meerderheid 'onvoldoende' scoort (66,67%). Deze vaststelling sluit aan bij de eerder geconstateerde kloof tussen de eindtermen van het secundair onderwijs en de (impliciete) talige instapcompetenties van het hoger onderwijs (Van den Branden 2010).

Figuur 1: Overzicht van de holistische score bij de start (t_1) en het einde (t_2) van semester 1. Bij het toekennen van de holistische score worden 4 niveaus onderscheiden: onvoldoende (O), matig (M), voldoende (V) en goed (G).

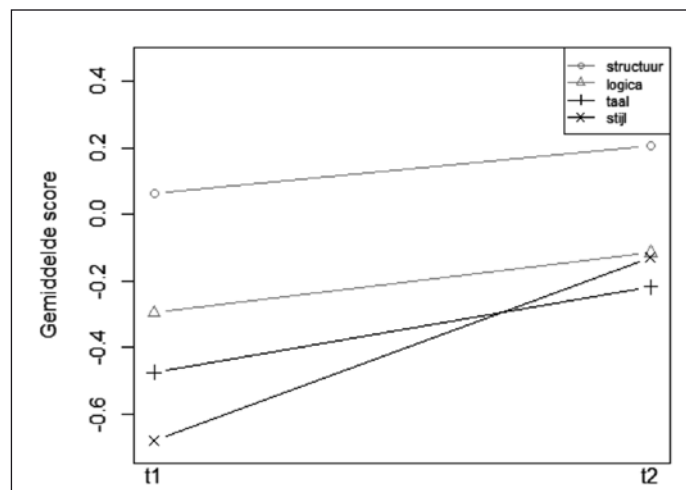
Als we het staafdiagram rechts bekijken, stellen we een positieve evolutie tijdens semester 1 vast: terwijl het aandeel van de score 'onvoldoende' sterk afneemt vergeleken met het staafdiagram links, groeit het aandeel van de positieve scores 'matig', 'voldoende' en 'goed'. Dat neemt echter niet weg dat op meetpunt t_2 nog altijd 44,87% van de studenten een 'onvoldoende' behaalt.

Op beide meetpunten scoren studenten met een aso-diploma beter dan hun collega's uit een niet-aso-richting. Terwijl 58,97% van de studenten uit een aso-richting bij instroom in het hoger onderwijs een 'onvoldoende' behaalde, is dat nog slechts 28,21% aan het einde van het eerste semester. Het aandeel van de score 'onvoldoende' bij de studenten met een niet-aso-diploma daalt van 74,36% naar 61,54%. Dat betekent dat bijna 2 op 3 studenten in deze groep aan het einde van semester 1 en na het volgen van een opleidingsonderdeel Nederlandse zakelijke communicatie nog

niet aan de minimumvereisten voor (zakelijke) schrijfvaardigheid voldoen.

Een blik op de evolutie per student tijdens het eerste semester van het eerste opleidingsjaar leert ons dat de grootste groep studenten (47.43%) ter plaatse trappelt, ruim een derde vooruitgang boekt (37.17%) en 15.38% van de studenten erop achteruit gaat. Dat betekent dat de inspanningen geleverd tijdens semester 1, ondanks een algemene progressie van de zakelijke taalvaardigheid, voor bijna 2 op 3 studenten geen onmiddellijk zichtbaar resultaat opleveren. Als we deze driedeling voor de evolutie van de taalvaardigheid, met name vooruitgang vs. stagnatie vs. achteruitgang, combineren met de holistische score behaald op meetpunt t_1 , stellen we vast dat de overgrote meerderheid van de initieel betere schrijvers achteruitgang boekt (81.82%) en meer dan de helft van de slechte(re) schrijvers geen vooruitgang vertoont (58.21%). Opgesplitst in functie van de vooropleiding in het secundair onderwijs vertoont een meerderheid van de aso-studenten vooruitgang (45.95%) of achteruitgang (27.03%), terwijl een meerderheid van de niet-aso-studenten stabiel blijft (64.10%). Deze resultaten wijzen erop (i) dat vooral de middengroep wordt bereikt ten nadele van de zwakke(re) en sterke(re) uiteinden van het schrijfvaardigheidsspectrum, en (ii) dat hierdoor het effect van het aanbod zakelijk Nederlands voor niet-aso-studenten te klein is.

Om een duidelijker inzicht te krijgen in de aard van de tekstkwaliteit, analyseren we de scores behaald op de analytische criteria.

Figuur 2: Gemiddelde evolutie van de analytische evaluatiecriteria in de loop van semester 1

Figuur 2 vat de evolutie voor de 4 analytische evaluatiecriteria tussen t_1 en t_2 samen. De y-as stelt de 5-punten schaal ([-2;+2]) voor die gebruikt is voor de analytische beoordeling van de teksten. Hoewel de gemiddelde score voor ieder criterium stijgt, is de vastgestelde progressie bescheiden (op een 5-puntenschaal, 0.14 voor structuur, 0.17 voor logica, 0.25 voor taal en 0.55 voor stijl) en bereiken de studenten enkel voor structuur een positieve score aan het einde van het eerste semester. Bovendien is enkel de progressie voor taal en stijl significant. De progressie vertoont geen significante verschillen in functie van de vooropleiding van de studenten.

Semester 2: op zoek naar de bestendinging

Na de bespreking van de evolutie van de taalbeheersing tijdens het eerste semester van het eerste opleidingsjaar, gaan we nu na of er een blijvend effect is tijdens het tweede semester, waarin er geen opleidingsonderdeel (zakelijk) Nederlands wordt aangeboden.

We stellen een niet-significante daling van de holistische score vast tussen t_2 en t_3 . De algemene kwaliteit van de teksten is bij het gros van de studenten stabiel (48.61%), en stijgt bij slechts 18.05% van de studenten. Als we de studenten groeperen op basis van hun diploma secundair onderwijs, scoren de aso'ers beter: bij de studenten met een niet-aso-diploma behaalt geen enkele student de topscore 'goed' aan het einde van het eerste opleidingsjaar en behaalt 75.00% een 'onvoldoende'.

We sluiten de analyse van de holistische score af door de slaagkansen voor schrijfvaardigheid aan het einde van het eerste opleidingsjaar (met een tegenstelling tussen 'onvoldoende' of niet geslaagd enerzijds en 'matig', 'voldoende' en 'goed' of geslaagd anderzijds) te relateren aan de afstudeerrichtingen in Bedrijfsmanagement. We constateren dat de slaagkansen voor schrijfvaardigheid significant groter zijn in de 'humane' afstudeerrichtingen, met name Marketing en Rechtspraak, dan in de 'technisch-economische' afstudeerrichtingen, met name Accountancy-Fiscaliteit en Financiën-Verzekeringswezen. In de 'humane' afstudeerrichtingen kan men de positieve invloed vermoeden van vakdocenten die expliciet aandacht besteden aan een heldere talige rapportering en communicatie.

De algemene tendens voor de holistische score wordt bevestigd door de criteria van de analytische score. Daar wordt eveneens een lichte, maar niet-significante daling vastgesteld.

Bij de algemene vaststellingen over t_1 , t_2 en t_3 maken we enkele kanttekeningen. De context waarin de schrijftesten afgenomen werden, verschilde op de drie momenten. Bovendien merken docenten Nederlands wel dat studenten groeien in zakelijke en academische taalvaardigheid in de loop van de volgende opleidingsjaren. De basis is gelegd in het opleidingsonderdeel Nederlands in het eerste jaar en studenten worden matuurder, begrijpen beter het belang van goed en zakelijk schrijven en komen bovendien vaker in contact met academisch jargon.

Discussie: hebben we nood aan Nederlands in het hoger onderwijs?

Op de vraag naar het (on)nut van een opleidingsonderdeel Nederlands bij aanvang van het hoger onderwijs kunnen we geen eenduidig antwoord formuleren. Enerzijds stellen we een onmiskenbare vooruitgang vast tijdens het eerste semester wanneer dit opleidingsonderdeel wordt aangeboden. Anderzijds is het niveau van de schriftelijke taalvaardigheid aan het einde van het eerste

semester niet voor alle studenten op niveau en nemen we in de loop van het tweede semester een lichte, zij het niet-significante, terugval waar.

Veeleer dan op basis van deze resultaten aan het nut van dit opleidingsonderdeel te twijfelen, zouden we de algemene organisatie van het aanbod Nederlands in vraag willen stellen. Ten eerste is de instroom in het professioneel hoger onderwijs zeer divers (aso, tso, bso, kso), met als gevolg sterk uiteenlopende scores bij de instapmeting. De vaststelling dat de studenten met de betere scores voor de instapmeting de grootste kans op een terugval tijdens het eerste semester vertonen, laat vermoeden dat zij het aanbod Nederlands, dat zich op het gemiddelde van een zeer heterogene groep richt, als overbodig beschouwen. Daartegenover staat dat het merendeel van de studenten met een niet-aso-achtergrond (te) weinig vooruitgang boekt omdat zij met een ontmoedigende taalkloof worden geconfronteerd en – vooral in de ‘technisch-economische’ afstudeerrichtingen – niet altijd de baten van zakelijke taalbeheersing inzien.

Ten tweede: de lichte daling van het schrijfvaardigheidsniveau tijdens semester 2 pleit in samenhang met het grotendeels ontoereikende niveau aan het einde van semester 1 voor een volgehouden inspanning rond taalbeheersing. Dit is bovendien niet alleen de verantwoordelijkheid van de taaldocenten. We onderschrijven dan ook volmondig de stelling van Daems (2010) dat vakdocenten hier een belangrijke sensibiliserende rol te spelen hebben.

Naar het hogeschoolbeleid kunnen op basis van deze verkennende studie drie adviezen geformuleerd worden met betrekking tot de organisatie en het statuut van schriftelijke taalbeheersing Nederlands. Ten eerste: gezien het (te) lage taalbeheersingsniveau van de instromende studenten is het nodig een algemeen aanbod Nederlands in het curriculum te verankeren. Ten tweede: dit aanbod moet gedifferentieerd zijn in functie van het taalniveau van de student, waarbij iedereen in functie van zijn/haar instapniveau een traject op maat van zijn/haar competenties wordt aangeboden. Ten derde, er is nood aan een continu aanbod, dat in functie van de voortgang van de verschillende niveaugroepen gedifferentieerd kan worden vormgegeven. Een andere mogelijkheid om rekening te houden met de niveauverschillen bestaat erin om studenten met een zwakkere (zakelijke) schrijfvaardigheid of een zwakkere taalvaardigheid in het algemeen te verplichten een bijwerktraject te volgen. Een bijwerktraject wordt georganiseerd naast het gewone aanbod, zodat elke student dezelfde eindcompetenties kan bereiken.

Literatuur

CNaVT. (sd), *Profiel Academische Taalvaardigheid – Profiel Taalvaardigheid Hoger Onderwijs*. <http://www.cnatv.org/main.asp>.

Daems, F. (2010), Elke leraar is een taalleraar. Een referentiekader voor taalbeleid in een lerarenopleiding. In: D. Van Hoyweggen (red.), *Naar taalkrachtige lerearenopleidingen. Bouwstenen voor taalbeleid*. Mechelen: Plantyn, blz. 13-34.

Deveneyns, A. en J. Tummers (2013), Zoek de fout: een fouten-classificatie als aanzet tot gerichte remediëring Nederlands in het hoger professioneel onderwijs in Vlaanderen. In: *Levende Talen Tijdschrift*, 14-3, blz. 14-26.

De Wachter, L. en J. Heeren (2013), Een taalttest als signaal. De ontwikkeling en implementatie van een strategische taalvaardigheidstoets. In: *Levende Talen Tijdschrift*, 14-1, blz. 19-27.

Knoch, U. (2011), Rating scales for diagnostic assessment of writing: What should they look like and where should the criteria come from? In: *Assessing Writing*, 16, blz. 81-96.

Nederlandse Taalunie (2008), *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Peeters, E. en T. Van Houtven (red.) (2010), *Taalbeleid in het hoger onderwijs: de hype voorbij*. Antwerpen: Acco.

Tummers, J. en A. Deveneyns (2014), Zelfkennis is het begin van alle schrijfwijsheden. In: *Over taal*, 53-1, blz. 17-19.

Van den Branden, K. (2010), Taalbeleid in het hoger onderwijs. In: E. Peeters en T. Van Houtven (red.), *Taalbeleid in het hoger onderwijs: de hype voorbij?* Antwerpen: Acco, blz. 213-224.

Van Houtven, T., E. Peeters en Z. El Morabit (2010), Hoe staat het met de taal van studenten? Exploratieve studie naar begrijpend lezen en samenvatten bij instromende studenten in het Vlaamse hoger onderwijs. In: *Levende Talen Tijdschrift*, 11-3, blz. 29-43.

Jose Tummers is docent aan het departement Economisch Hoger Onderwijs van UC Leuven-Limburg, onderzoeker bij het Kennis- en Innovatiecentrum MarketingCommunicatie van deze hogeschool en praktijkonderzoeker bij de onderzoekseenheid Quantitative Lexicology and Variational Linguistics van de KU Leuven. Zijn onderzoek spitst zich toe op taalvariatie en schriftelijke taalbeheersing.
e-mail: jose.tummers@ucll.be

Lieve Sterckx is als taaldocente Nederlands al ruim 20 jaar verbonden aan het departement Economisch Hoger Onderwijs van UC Leuven-Limburg en is al jaren actief in het taalondersteuningsonderwijs.
e-mail: lieve.sterckx@ucll.be

Dominique Vanhoren is als taaldocente Nederlands al ruim 25 jaar verbonden aan het departement Economisch Hoger Onderwijs van UC Leuven-Limburg. Ze is stafmedewerker studie- en studietrajectbegeleiding en coördinator van taalondersteuningsacties. Van daaruit werkt ze ook mee aan het taalbeleid van UC Leuven-Limburg.